

VAN DE REDACTIE

De Aa-kroniek maakt zich op voor het volgende, 100ste en jubileumnummer. Maar eerst bieden we u nog een afwisselend nieuw nummer daaraan voorafgaand.

In dit nummer vier ruim geïllustreerde bijdragen. De eerste gaat over de vaak dodelijke gevolgen van de Spaanse griep die in 1918 ook in Budel, Soerendonk, Gastel en Maarheeze slachtoffers kostte. Sjors van Cranenbroek en Annie Staals-Jacobi van de genealogiegroep doken in deze pijnlijke geschiedenis.

Jan Jakobi vervolgt zijn verhaal over de werkbezoeken van Commissaris van de Koningin Van Voorst tot Voorst aan Maarheeze, Soerendonk en Budel in 1902.

Jan Groenen biedt ons een boeiende kijk in de genealogie van de Soerendonkse familie Groenen, en wel de tak die beter bekend is onder de naam 'De Mânboer'.

En de laatste bijdrage wordt gevormd door het interview, ditmaal met Miet Lamers-van Lierop uit Maarheeze, die jarenlang een café exploiteerde aan de statie in Maarheeze.

Wij denken dat u met veel plezier van de verhalen en vele afbeeldingen kennis neemt. Wij hopen dat u burens, vrienden en kennissen ook met de Aa-kroniek laat kennis maken. Ook zij kunnen zich natuurlijk als abonnee opgeven.

Wij houden ons aanbevolen voor uw tips, op- en aanmerkingen.

De redactie,

Jac. Biemans
Martien van Dooren
Jan Jakobi
Tjeu Lamers
Annie Staals-Jacobi

*Alfonso XIII (1886-1941),
koning van Spanje van 1902 tot 1931, die
eind mei 1918 griep krijgt. Mede dankzij
hem gaat de ziekte "Spaanse griep" heten.
(Tenzij anders vermeld zijn de afbeeldingen
afkomstig uit de collectie van de Aa-kroniek).*

DE SPAANSE GRIEP IN CRANENDONCK IN 1918

Het napluizen van je stamboom of het maken van een kwartierstaat is een leuke manier om iets over je familiegeschiedenis te weten te komen. Wie eenmaal de lijst met namen en data van de voorouders heeft samengesteld, gaat vervolgens op zoek naar aanvullende informatie over leven en werken in vroeger tijden. Deze secundaire gegevens maken een familiegeschiedenis interessant. Ook ziekte en gezondheid maken deel uit van de levensgeschiedenis van onze voorouders. Bij hun werkzaamheden voor de Werkgroep Genealogie werden Sjors van Cranenbroek en Annie Staals-Jacobi steeds vaker geconfronteerd met overlijdensdata in het jaar 1918: het jaar van de Spaanse griep. Reden om op zoek te gaan naar de achtergronden van deze ziekte en naar de gevolgen daarvan in veel gezinnen in Cranendonck (1).

Inleiding

Een mens zijn lichaam zit raar in elkaar. Is het buiten 30° of meer, lig je binnen in een minstens even warme slaapkamer ziek te zijn, je bent misselijk, je hebt diarree, kortom: de zomergriep. Het is een buikgriep die meestal in de zomer optreedt. Vaak wordt deze veroorzaakt door een virus of bacterie, maar een voedselvergiftiging kan ook de oorzaak zijn. Door de warmte bederven producten sneller. Hete zomers en zomergriep gaan meestal hand in hand. Door de maagdarmklachten lijkt de zomergriep een onbedoelde reinigingskuur. Je voelt je als een slappe vaatdoek. Zomergriep is erg vervelend, maar is eigenlijk helemaal geen griep.

Influenza

Èchte griep gaat gepaard met: hatsjie!, hatsjie!, koorts, hoofdpijn, keelpijn, spierpijn, om kort te gaan: een lamlendig gevoel. Het heerst of het heeft geheerst, de griep of influenza. Beste remedie is in bed te blijven en meestal gaat de griep na drie tot acht dagen vanzelf over. Ouderen en chronisch zieken krijgen een griep prik tegen influenza. Toch sterft ieder jaar nog een aanzienlijk aantal ouderen en ernstig zieken aan de mogelijke complicaties van griep, waaronder longontsteking.

Griepgolven doen zich met grote regelmaat voor. Griep is een besmettelijke virus-infectie die vaak als epidemie voorkomt. Ieder jaar kent wel één of twee griep-epidemieën; meestal in de periode van november tot april. Wanneer binnen een paar weken tijd het aantal grieppatiënten boven het normale aantal stijgt, spreekt men van een epidemie.

Soms wordt de epidemie veroorzaakt door een virustype waarvoor nog geen vaccin is ontwikkeld en waartegen binnen de bevolking geen afweer bestaat. In zo'n situatie kunnen veel meer mensen besmet worden en kunnen mensen sneller en erger ziek worden. Het virus kan zich dan razendsnel over grote delen van de wereld verspreiden. Veel mensen overlijden dan aan de griep. Een epidemie die vrijwel overal (=pan) op de wereld voorkomt noemt men een pandemie. Iedere eeuw kent

wel één of meer grieppandemieën. In de vorige eeuw waren er drie pandemieën: dat was in 1918-1919 de Spaanse griep, in 1957-1958 de Aziatische griep met één miljoen doden en in 1968-1969 de Hong-Kong griep, die 750.000 doden eiste.

De Spaanse griep

De beruchtste pandemie is de zogenaamde Spaanse griep die woedde in 1918 en 1919. De halve wereldbevolking werd er door besmet. Binnen één jaar maakte het agressieve virus van deze griep wereldwijd twintig tot veertig miljoen slachtoffers; dat waren evenveel doden als in de net beëindigde Eerste Wereldoorlog van 1914-1918. Wie op zoek gaat naar informatie over de Spaanse griep komt bedrogen uit. Geschiedenisboeken en naslagwerken maken amper melding van deze ramp. De Spaanse griep is min of meer ondergesneeuwd tussen andere belangrijke gebeurtenissen in die tijd. Er werd aanvankelijk weinig aandacht besteed aan dit snel om zich heen grijpende virus: de Eerste Wereldoorlog was aan de gang en de wereldleiders hadden heel andere zaken aan hun hoofd en bovendien werd het nieuws gecensureerd; de ernst van deze griep drong dus niet door. Alleen in Spanje (dat evenals Nederland niet mee deed aan de oorlog) werd in de pers veel aandacht besteed aan de epidemie die het land zwaar had getroffen; 30% van de Spaanse bevolking was aangetast door het geheimzinnige griepvirus. In het voorjaar van 1918 werd de Spaanse koning Alfonso XIII ziek, evenals verschillende leden van zijn kabinet. De toestand van de koning was zo ernstig, dat zijn behandelend artsen hem ter bestrijding van de zware koorstaanvallen Bacardi-rum te drinken gaven. Wonderwel was de koning de volgende ochtend koortsvrij. Het verhaal wil dat koning Alfonso zo deze zware griepaanval heeft overleefd. Sindsdien staat op elke fles Bacardi het Spaanse koninklijk wapenschild afgebeeld. In mei 1918 werd ook de Engelse koning George V ziek; de meest prominente Amerikaanse zieke is ongetwijfeld de Amerikaanse president Woodrow Wilson die de Spaanse griep kreeg tijdens de vredesonderhandelingen in Versailles in 1919, maar hij herstelde. Omdat in Spanje het eerst alarm werd geslagen, kreeg deze virusziekte in

Etiket van Bacardi, met daarop het Spaanse koninklijk wapenschild.

In kranten werd druk geadverteerd met de meest uiteenlopende middelen voor behandeling tegen de griep. Bepaald waren de desinfecterende Menthaformtabletten.

J. M. J. J.

Bid voor de Ziel van Zaliger,

MICHAEL ROEFS,

*Geboren te Soerendonk 30 Nov. 1890
en aldaar overleden 9 Nov. 1918
voorz. van het H. Sacrament
der Sterfenden.*

Nog niet tot de helft mijner dagen gekomen, nader ik tot de poorten des grafs. Mijn leven is afgesneden als een draad; maar gij o Heer! hebt mijne ziel tot u genomen en mij gered uit de benauwdheden.

In den nacht ontstond er een geroep ziet daar komt de bruidegom aan, gaat hem tegemoet. Zie, o Heer, hier ben ik. Gij immers hebt mij geroepen.

Dierbare Moeder, broeders en Zusters, treurt niet over mijn dood; ik sterf gerust en tevreden; ik dank U voor al het goede dat gij voor mij gedaan hebt, ik zal u in den hemel niet vergeten.

Vaartwel, vergeet mij niet, doch bidt voor mij, want de hand des Heeren heeft mij geraakt.

*Zoet hart van Jezus, wees mijn heil
300 dagen aft.*

A. Knapen, koster, Soerendonk.

Bidprentje Michael Roefs,

27 jaar

(collectie A. Staals-Jacobi, Soerendonk).

Bid voor de Ziel van Zaliger,

Anna van den Wildenberg,

Echtgenoot van

Marcellus Lammers,

*geboren te Soerendonk 31 Oct. 1889 en overleden
te Budel 7 December 1918 voorzien
van de laatste H. Sacramenten.*

In 't midden mijner dagen roept God mij naar het graf en te vergeefs zoek ik naar het overige mijner jaren; doch wat zal ik zeggen, daar het de Heer zoo beschikt heeft. Is. 38; 10,15.

Kalm en gelaten ging zij den dood tegemoet, zoodat haar afsterven een stichtend voorbeeld was voor allen.

Maria was mijn grootste vertrouwen zij was de grondslag mijner hoop, en gelukkig hij, die leeft en sterft onder Maria's bescherming.

O Maria, die zoo vurig wenscht, dat Jezus Goddelijk Hart bemind worde, vereenig mij met Jezus.

Dierbare echtgenoot, God gaf, God nam. De naam des Heeren zij gezegend. Ik zal U in den Hemel beminnen gelijk ik u op aarde heb liefgehad.

Dierbare Ouders, bloedverwanten en vrienden: eene gunst mag ik u vragen bid voor mij.

Mijn Jezus barmhartigheid. (300 aft.)

J. Compen, Koster Budel.

Bidprentje Anna Lammers-van den

Wildenberg, 29 jaar

(collectie A. Lammers, Budel).

andere landen haar merkwaardige naam: "de Spaanse griep". De epidemie spoelde in drie golven over de continenten en eiste wereldwijd vele miljoenen mensenlevens.

Voorjaar 1918

Voordat de Spaanse griep in Nederland de eerste slachtoffers maakte, waren in andere landen al duizenden mensen aan deze virusziekte overleden. De ziekte brak uit ten tijde van de Eerste Wereldoorlog. In die tijd reisden grote groepen soldaten over de werelddelen, waardoor de ziekte zich snel over de hele wereld heeft kunnen verspreiden. Waar de ziekte precies is begonnen is niet helemaal duidelijk. Het eerste gedocumenteerde geval is dat van soldaat Albert Mitchel, die zich op 11 maart 1918 ziek meldde in Fort Riley, een kazerne in de staat Kansas in de Verenigde Staten (dus zo Spaans was die griep helemaal niet); mede door de vele troepentransporten naar Europa voor de strijd tegen Duitsland, verspreidde het virus zich over de andere continenten. De epidemieën in het voorjaar van 1918 waren nog niet van zo'n ernstige aard en waren vergelijkbaar met een gewone griepgolf. Er waren wel veel zieken, maar de sterfte was nog gering. Medio 1918 leek de griep op haar retour.

Bid voor de Ziel van Zaliger,
ANTONETTA GROENEN.

Lid der Processie, echtgenoot van

Joseph van Cranenbroek,

geboren te Soerendonk 1 November 1838 en
voorziën van de laatste H. Sacramenten
aldaar overleden 17 November 1918,

Eene vrouw, die den Heer vreest,
moet geprezen worden. Prov. 31.

Zij was een voorbeeld voor de ge-
loovigen in woord, in wandel, in liefde
in geloof, in reinheid. 1. Tim. 4.

Goede echtgenoot en goede moeder,
gedroeg zij zich in alles met beleid,
bleef vastgehecht aan de dienst van
God, leerde hare kinderen God vreezen
de zonden vluchten, de wet Gods be-
minnen en er naar leven. H. Pet. Cas.

Dierbare Echtgenoot, troost u, nog
een weinig tijds en wederom zult gij
mij zien. Joes. 6.

Mijne kinderen weest bedacht op al-
les wat eerbaar, wat recht, wat heilig is.

Vaartwel, eene herinnering in uwe
gebeden, ziedaar wat ik van uwe liefde
verwacht. Phil. 4.

Mijn Jezus barmhartigheid. (30) afl.

Jos. Compen, koster Budel.

*Bidprentje van Antonetta van Cranenbroek-
Groenen, 60 jaar
(collectie S. van Cranenbroek, Budel).*

Bid voor de Ziel van Zaliger,
Wilhelmus van Cranenbroek,

LID DER II. FAMILIE

Geboren te Budel 19 Januari 1887 en voorzien
van de laatste H. Sacramenten aldaar over-
leden 9 November 1918.

Heer, Gij weet het beste, welke be-
nauwdheden ik heb uitgestaan, maar
mijne ziel heeft ze gaarne voor U ge-
leden. II Mach.

God heeft hem geheiligd in zijn ge-
loof en zijne zachtmoedigheid.

Leeft dengdzaam en gij zult, al
sterft gij in uwe jonge jaren, met ge-
rustheid van hier vertrekken.

De vader werd uitermate bedroefd
en zijne echtgenoot met hem en zij-
zen; mijn zoon, ach waarom heb-
ben wij u op reis gezonden, het licht
onzer oogen, den steun van onzen ou-
derdom, den troost van ons leven.

Maar troost U wijl hij tot een beter
leven is overgegaan. H. Ambr.

Beminde Broeders, Zusters, als gij
mij bemint, waarom zijt gij dan be-
droefd over mijn gelukkig lot? De
eeuwige God wil mij een schoone
kroon geven na den voltrokken strijd.

*Barmhartige Jezus, geef hem de eeuwig rust,
aflaat 7 jaren en 7 quadrag.*

Jos. Compen, koster Budel.

*Bidprentje Wilhelmus van Cranenbroek,
30 jaar
(collectie A. Smolders, Budel).*

Tweede griepgolf

Maar in het najaar van 1918 kwam een tweede griepgolf, de symptomen waren nu veel ernstiger. De patiënten werden plotseling ziek met zware hoofdpijn, spierpijn, hoge koorts en een droge hoest en als complicatie veelal een ernstige longontsteking. De sterfte aan deze griep-epidemie was hoog. Patiënten stierven binnen enkele dagen: ze werden benauwd, gaven schuimend bloed op en werden blauw. Tegen de longcomplicaties van deze griep bestond nog geen antibiotica. Een toenmalige arts beschrijft het ziektebeeld als volgt: "Aanvankelijk lijkt de ziekte op een gewone griep. Maar razendsnel ontwikkelt zich een viskeuze longontsteking. Na twee uur hebben ze al roodbruine vlekken op de jukbeenderen en een paar uur later zie je al hoe de blauwzucht zich vanaf de oren over het hele gezicht verspreidt. De dood laat dan nog slechts een paar uur op zich wachten en die tijd wordt gevuld met een gevecht om een paar happen lucht totdat ze stikken. Vreselijk is het....". Het is de snelle longontsteking die fataal is en waartegen weinig te doen valt. De sterfte was over de hele wereld enorm. Deze ernstige, meest dodelijke tweede griepgolf, die de hele wereld teisterde, duurde tot begin zomer 1919. Een derde korte en minder ernstige

golf volgde in het voorjaar van 1920. Daarna verdween deze griep-epidemie even plotseling als ze was gekomen. Ze staat daarmee in de top-drie van de dodelijkste epidemieën, tezamen met de pest-epidemie uit de zesde eeuw en de Zwarte Dood van de veertiende eeuw.

Nederland

In de zomer van 1918 werden de eerste Nederlanders ziek. Hoewel er veel mensen ernstig ziek werden, is de ziekte dan nog niet catastrofaal. Deze eerste golf ebt ook in Nederland weg, om in oktober opnieuw met hevige kracht toe te slaan. De meeste mensen stierven in de maanden oktober, november en december 1918. In totaal overlijden in Nederland naar schatting 27.000 mensen aan de Spaanse griep. Men zou verwachten dat vooral ouderen of zwakkeren slachtoffer werden, maar bijna het omgekeerde was het geval. Vooral jongeren en jonge sterke volwassenen tussen de twintig en veertig jaar werden ziek. Waarom dit zo was, is nog een van de vele onbeantwoorde vragen over dit virus. Soms werden hele gezinnen getroffen. Degenen die in de eerste golf in de zomer al ziek waren geweest of ziekteverschijnselen hadden gehad, kregen in het najaar de griep niet opnieuw of hoogstens middelmatige ziekteverschijnselen. De provincie Drenthe was de zwaarst getroffen streek van Nederland. Artsen maakten overuren, maar hadden feitelijk niets te bieden. Ze stonden meestal machteloos aan het ziekbed en konden weinig anders doen dan troost bieden. De overheid speelde nauwelijks een rol bij de bestrijding van de epidemie. Gemeentebesturen vergaderden over sluiting van scholen, maar die discussie was achterhaald, omdat veel ouders hun kinderen thuis hielden en veel onderwijzend personeel toch al ziek thuis zat. Enkel de Gezondheidsraad gaf adviezen die in de regionale bladen werden gepubliceerd. In onze regio stonden onderstaande publicaties in 1918 in de Meierijsche Courant:

Meierijsche Courant, zaterdag 27 juli 1918:

“Maatregelen tegen de Spaansche Ziekte.

De Gezondheidscommissie te Eindhoven verzoekt ons de volgende wenken voor de bestrijding der z.g.n. Spaansche Griep in de kolommen van ons blad bekend te maken:

- *In het algemeen zoo gezond mogelijk leven;*
- *Overal zooveel mogelijk lucht en licht laten toetreden;*
- *Op fabrieken, werkplaatsen en scholen flink laten doorwaaien door deuren en ramen geopend te houden;*
- *Zooveel mogelijk de vertrekken nat afdoen om zo weinig mogelijk stof te maken.”*

Meierijsche Courant, zaterdag 10 augustus 1918:

“Door den Heer Commissaris der Koningin in onze Provincie is tot de burgemeesters een schrijven gericht, waarin het houden van kermis verboden wordt met het oog op het gevaar voor uitbreiding der Spaansche griep. (Ook om andere redenen is dit verbod ten zeerste toe te juichen. Gelukkig dat er toch ook nog verstandige

bestuurders zijn! Red.M.C.)."

Meierijsche Courant, dinsdag 27 augustus 1918:

"Dorplein: Alhier heerscht in de Cantine de Spaansche griep onder het personeel. Bij de familie Neyens is roodvonk geconstateerd." (2)

Eind oktober wordt de toestand ernstig en in november is de epidemie het hevigst, er is geen kruid tegen gewassen. Maar "nood leert bidden": de Nederlandse regering "gevoelde met het oog op de tijdsomstandigheden, behoefte om, in overleg met de Kerkgenootschappen, een algemeen biddag of bidstond te doen houden. De nood der tijden, die zich ook in ons land zoozeer doet gevoelen, dringt in het bijzonder tot verootmoediging en tot het inroepen van Gods hulp". Deze biddag werd in alle kerken gehouden op 28 november 1918. Werkgevers werd verzocht om het personeel 's ochtends vrij te geven, met behoud van loon, zodat zij aan het nationale gebed konden deelnemen. Koningin Wilhelmina en prinses Juliana woonden op deze Algemene Biddag een dienst bij in de Haagse Zuiderkerk.

De Nederlandse bisschoppen verzonden op 8 november en op 22 november 1918 een herderlijk schrijven aan alle parochies:

8 november 1918:

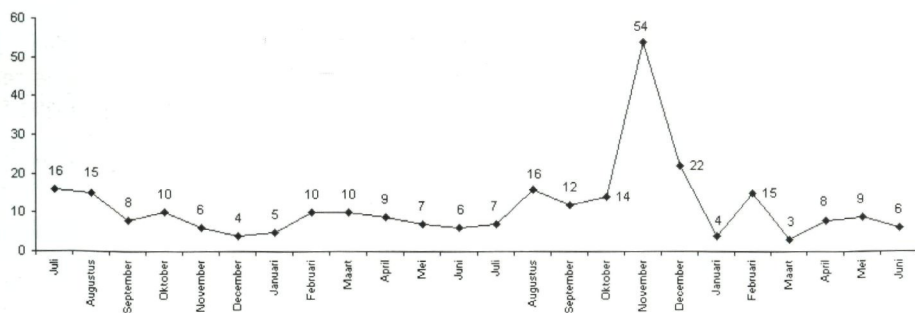
"Bijzondere gebeden wegens het heerschen der z.g. Spaansche ziekte.

Daar de z.g. Spaansche ziekte in ons bisdom zoo ernstig heerscht, sporen Wij al onze diocesanen dringend aan tot boetvaardigheid en gebed, ten einde Gods barmhartigheid te verbidden. Wij schrijven voor, dat gedurende de maand november in plaats der "Imperata pro pace" gebeden zal worden de Oratio ex Missa pro vitande mortalitate vel tempore pestilentiae, en Wij geven verder aan de zeereerw. Heeren pastoors de noodige faculteit tot het uitschrijven van openbare gebeden gedurende deze maand.

J. Pompen, Vic. Gen.

's Bosch, 8 Nov. 1918."

Overlijdens Cranendonck
Juli 1917 - Juni 1919

Grafiek van alle overlijdens in Cranendonck van juli 1917 tot juli 1919. November 1918 laat duidelijk het grote aantal sterfgevallen zien ten gevolge van de Spaanse griep (grafiek S. van Cranenbroek, Budel).

Bid voor de Ziel van Zaliger

**JOANNA MARIA
FRANCISCA RAMPEN,**

Lid der Congregatie van O. L. Vrouw.
geboren te Maarheeze 22 April 1897 en aldaar
overleden 3 December 1918, voorzien van de
laatste H.H. Sacramenten.

O. wreede en bittere dood, gij rukt vaneen
die in liefde vereenigd waren.

Door de onschuld van haar leven de een-
voudigheid van haar gedrag en de zuiverheid
van haar hart verdiende zij een vroegtijdige
kroon onder de uitverkorenen van Jesus
Christus. H. Ephrem.

Geliefde Ouders, gaarne had ik bij u gebleven,
maar God heeft mij geroepen. Hebt dank voor
de Christelijke opvoeding mij gegeven, dank
voor alles wat gij voor mij in mijne ziekte
hebt gedaan.

Geliefde Broeders en Zusters, bedroeft U
niet te zeer maar vergeet mij niet. Tot we-
derziens in den Hemel.

Congreganisten weest getrouw aan de be-
lofte, die gij aan Maria gedaan hebt; zingt
den Heer een-nieuw lied en looft Hem in de
vergadering der heiligen.

H. Alph. ps. 14 v 2.

Heilig Hart van Jesus dat men U kenne, U
beminne, U navolge. Amen. (300 dag. afl.)

Zij ruste in vrede. Amen.

Jac. Noten, Koster, Maarheeze.
ELECTR. DRUK P. J. STRIJBS HUIJBERS, EINDH.

*Bidprentje Joanna Maria Francisca Rampen,
21 jaar (collectie A. Mulder, Maarheeze).*

J. M. J. J.

Bid voor de Ziel van Zaliger,
GERARDUS RAS,

echtgenoot van

Maria Claassen,

geboren te Soerendonck 22 April 1888 en over-
leden aldaar 30 November 1918 voorzien
van de laatste H. Sacramenten.

Dierbare Vrouw, zoo scheidt ons dan
de bittere dood; doch zooals het den
Heer behaagd zoo is het geschied; de
naam dee Heeren zij gezegend in eeu-
wigheid.

Hij wandelde in vrede en rechtzin-
nigheid, hij leefde in de vreeze des
Heeren.

De rechtvaardige, al verrast hem de
dood, zal in rust zijn.

Zoo sprak de Heer: ik neem hem van
u weg, die gij zoozeer bemint; gij moet
nochtans niet weenen of klagen.

Ik, sterf doch mijne vriendschap
sterft niet, ik zal u beminnen in den
hemel, gelijk ik u op aarde bemind heb.

Vaartwel en bid voor mij.

Zoet Hart van Maria wees mijn heil. 300 d. afl.

A. Knappen, koster, Soerendonck.

*Bidprentje Gerardus Ras, 32 jaar
(collectie M. Aarts-Ras, Soerendonck).*

22 november 1918:

"Gebeden voor den Biddag, te houden op 28 November.

Ten einde gevolg te geven aan het voorstel van Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken, om op Donderdag 28 November a.s. een algemeenen Biddag te houden, schrijven Wij voor, dat op genoemden datum in Ons Bisdom in alle kerken en kapellen, waarover een Rector is aangesteld en verder waar zulks gevoegelijk kan geschieden, zal worden gezongen eene Missa Votiva Solemnis nl. "Pro quacumque necessitate" ("Mis voor alle soort van noodwendigheden"): "Salus Populi". Verder bevelen Wij ten eerste aan op dien dag algemeene Communie te houden, Aanbidding met uitstelling van het Allerheiligste in de monstrans en deze te sluiten ofwel nà de plechtige Hoogmis met de gewone benedictie, ofwel nà den middag met een plechtig Lof.

*De Bisschop van 's Bosch,
W. VAN DE VEN.*

's Bosch, 22 November 1918." (3)

Cranendonck

Ook ons heemgebied wordt veroverd door de Spaanse griep. In de Nederlandse

neutraliteitsverklaring van 1914 is opgenomen dat buitenlandse soldaten ontwapend voor de duur van de oorlog geïnterneerd moeten worden. Ook in Cranendonck worden veel soldaten bij burgers ingekwartierd. Daarbij wordt in 1918 de verspreiding van het griepvirus nog versneld door reizende verlofgangers onder de soldaten. Het is een komen en gaan van soldaten en de griep reist met hen mee. Eind oktober is ook in onze dorpen iedereen in de ban van de griep. Activiteiten worden afgelast, men blijft angstvallig thuis. De angst voor besmetting is zo groot dat men elk sociaal contact probeert te vermijden. Hele gezinnen liggen ziek in bed en zo mogelijk ligt iedere zieke geïsoleerd in een aparte kamer. Veel families verliezen meerdere leden aan de Spaanse griep.

In Budel wordt de familie Van Cranenbroek zwaar beproefd. Op 13 november 1918 overlijdt de 30-jarige Willem van Cranenbroek. Zijn verloofde in Maarheeze verneemt pas drie weken later dat haar geliefde is overleden, bang als men is om haar het doodsbericht te brengen en daarmee het virus te verspreiden. Drie dagen na het overlijden van Willem overlijdt zijn moeder Ant van Cranenbroek-Groenen op 16 november. Een nicht van Ant, Anna Lammers-van den Wildenberg, amper een half jaar de echtgenote van Marcelus Lammers, overlijdt op 7 december op 29-jarige leeftijd. Op 8 december sterft de 15-jarige Jan van Cranenbroek, zoon van Godefridus van Cranenbroek en Wilhelmina Cox. Veel gezinnen blijven ontredderd achter zonder een vader (als kostwinner) of moeder. Zo overlijdt te Budel op 28 oktober de 36-jarige Gerardus Staals. Zijn jonge weduwe Catharina van Mierlo staat er dan met vijf kleine kinderen helemaal alleen voor. Naast deze griepslachtoffers is men in Budel in nog veel meer gezinnen bedroefd om het verlies van een dierbare. In Gastel overlijdt o.a. het jonge echtpaar Van Esch-Aarts: op 15 november 1918 overlijdt op 30-jarige leeftijd Johannes van Esch en amper drie weken later bezwijkt zijn 27-jarige echtgenote Wilhelmina van Esch-Aarts eveneens aan de gevolgen van de Spaanse griep. Hun 2-jarig zoontje Andreas blijft verweesd achter. Ook de gemeenschap Soerendonk valt ten prooi aan de kwaadaardige griep. Het luiden van de doodsklokken voor een griepoverledene moet twaalf maal gebeuren. Vooral in de laatste week van november wordt in veel huizen in Soerendonk gerouwd. Elke dag vallen er een of twee doden te betreuren, soms zijn er twee uitvaarten op één dag. Ook hier betreft het bijna allemaal jonge mensen onder de 40 jaar.

Maarheeze ontkomt ook niet aan het besmettelijke virus, ofschoon hier aanzienlijk minder doden te betreuren zijn dan in de andere kerkdorpen. Anna Maria Francisca Rampen, dochter van Hendrikus Rampen en Johanna Maria van den Hurk is dienstbode te Budel. Zij raakt besmet met het griepvirus en overlijdt te Maarheeze op 3 december 1918 op 21-jarige leeftijd.

In verhouding tot het inwoneraantal is de sterfte aan de Spaanse griep binnen Cranendonck het hoogst in Soerendonk. Van de 184 toenmalige gemeenten in Noord-Brabant staat de gemeente Soerendonk op een trieste zesde plaats..... (4).

Andere epidemische ziektes

Pest / Zwarte Dood

Pestlijders waren ten dode opgeschreven. In de jaren veertig van de 14^e eeuw verspreidde deze dodelijke ziekte zich over heel West-Europa. Men stierf na gebeten te zijn door vlooiën die zich eerder te goed hadden gedaan aan het bloed van besmette ratten. Men kreeg hoge koorts, moest bloed opgeven en kreeg pijnlijke en groot opgezette lymfeklieren; op het lichaam verschenen paars-zwarte verkleuringen. Vandaar de bijnamen voor de pest: de builenpest en de "Zwarte Dood". De weinige artsen die zich het lot van de pestlijders aantrokken droegen maskers met een soort snavel waarin pestwerende kruiden zaten. De laatste keer dat Nederland door een grote pestepidemie werd getroffen was in 1675.

Cholera

Cholera is een besmettelijke infectieziekte van de darmen en deed zich vooral voor in de negentiende eeuw toen de handel met het verre oosten op gang kwam. De ziekte verspreidde zich dan ook meestal vanuit havenplaatsen naar de achterliggende gebieden. Cholera kenmerkt zich door hevige maagkrampen, heftige diarree, koorts, braken en veel vochtverlies. In 1820 waren in Azië honderdduizenden mensen overleden aan de cholera. In 1830 bereikte deze ziekte Rusland, waarna ze zich razendsnel verspreidde over heel Europa. De ziekte werd meestal verder verspreid door besmet (drink)water. In 1832 maakte de ziekte veel slachtoffers in Nederland. De laatste grote cholera-uitbraak was in 1872.

Rode Loop

Rode loop, ook wel bloedd diarree of dysenterie, is een ernstige ziekte van de dikke darm. Men heeft zeer erge diarree met bloed en slijm in de ontlasting. In 1795 eist deze ziekte veel slachtoffers in Limburg en aangrenzende streken.

Difterie

Deze ziekte wordt gekenmerkt door de vorming van vliezen op de slijmvliezen van neus- en keelholte. Difterie heerste vooral eind negentiende eeuw en in de veertiger jaren van de twintigste eeuw.

Overzicht epidemieën

jaar	ziekte
1348-1352	pest
1438-1439	pest
1487-1489	pest
1503	pest
1573-1574	pest
1675	pest
1683	rode loop
1740-1744	pest

1748	rode loop
1783	rode loop
1795	rode loop
1816	mazelen
1832	cholera
1846	roodvonk
1848	cholera
1866	cholera
1868-1873	difterie
1870-1873	pokken
1872	cholera
1890	influenza
1917-1918	Spaanse griep
1946	difterie
1957	Aziatische griep
1968	Hong-Kong griep

Beeld van Sint Rochus zoals dat staat in de parochiekerk van Waubach-Landgraaf(L.)

Rochus is de bekendste beschermheilige tegen besmettelijke ziekten.

Als de pest toesloeg, riepen de gelovigen de Heilige Rochus aan (Hij geldt niet alleen als de beschermheilige tegen de pest, maar ook tegen andere besmettelijke ziekten). Rochus is een van de zes pestheiligen; de andere heiligen die werden aangeroepen tegen de pest zijn Adrianus, Christophorus, Pirminius, Sebastianus en Antonius Abt. Rochus verzorgde pestlijders en liep zelf de ziekte op. Op afbeeldingen staat hij in pelgrims mantel met pelgrimsstaf; een been is ontbloot, terwijl hij wijst naar de pestwond aan zijn dij. Zijn feestdag is 16 augustus.

Tot slot

Het gaat te ver om op deze plaats in te gaan op het ontstaan en de mutaties van de verschillende griepvirussen. In 1918 was de veroorzaker van de griep пандеміе nog onbekend. Veel later pas worden virussen van vogels, varkens en mensen bestudeerd. Het virus van 1918 is in een laboratorium gereconstrueerd. Na onderzoek blijkt dat het virus een vogelvirus was dat via het varken op de mens was overgegaan. Via China belandde het virus in de VS. Alom wordt het Verre Oosten beschouwd als kraamkamer van griepsoorten. Mens en dier leven er op elkaars lip; vooral varkens en vogels gelden als een 'goede springplank' voor het vogelgriepvirus. In mei 1997

zorgde een nieuw virus voor paniek toen het in Hong-Kong oversprong naar de mens. Ter voorkoming van erger slachtte men er toen anderhalf miljoen kippen. De wereld haalde opgelucht adem!

De medische wetenschap heeft aan de epidemieën van vroeger een einde gemaakt. Tot dan stond de geneeskunst machteloos tegenover veel ziekten die tegenwoordig te voorkomen of te verhelpen zijn. Men kon slechts lijdzaam afwachten of zijn toevlucht nemen tot allerlei dubieuze middeltjes en hopen dat de patiënt door een wonder zou genezen. De Spaanse griep, verraderlijk en dodelijk, als een 'windvlaag des doods'.

Noten

1. De belangrijkste gebruikte bronnen en literatuur zijn: Gina Kolata, *Griep, het verhaal van de grote influenza epidemie van 1918 en de zoektocht naar het dodelijke virus* (Amsterdam 2000); Pieter Lomans, 'Jacht op moordenaar van 1918' in: *Eindhovens Dagblad*, 28 november 2000; Reinold Vugs, *In veel huizen wordt gerouwd; de Spaanse griep in Nederland*, (Soesterberg 2002); *20 Eeuwen Nederland*, deel 24: Nationale rampen en deel 35: Ziekte en gezondheid, (Amsterdam/ Zwolle 2000); *Het vaderlandse geschiedenisboek* (Zwolle/Den Haag 2003).
2. Regionaal Historisch Centrum, Eindhoven, Meierijsche Courant.
3. Parochiearchief Soerendonk, november 1918, ingekomen herderlijk schrijven.
4. De genealogische gegevens zijn afkomstig van de Werkgroep Genealogie van onze kring.

Sjors van Cranenbroek
Annie Staals-Jacobi.

Gezicht op de r.k. kerk en het gemeentehuis in Soerendonk, ca. 1902. Op het pleintje met de dorpspomp voor het gemeentehuis staan rechts burgemeester W.P.J.C. Thijssen (1900-1903) en secretaris J. Damen. (Origineel collectie gemeente Cranendonck. Deze en de overige afbeeldingen zijn, tenzij anders vermeld, afkomstig uit de collectie van J. Biemans te 's-Hertogenbosch).